

Łódź, dn. 27.03.2023

Instytut Spraw Obywatelskich
ul. Pomorska 40
91-408 Łódź

Pan Robert Kupiecki
Podsekretarz stanu
Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Al. J. Ch. Szucha 23
00-580 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze,

w obliczu szybkiego rozwoju technologii, szczególnie w dziedzinie sztucznej inteligencji (AI) i autonomizacji, stajemy przed jednym z największych wyzwań naszych czasów – zagrożeniem wprowadzenia na pole walki autonomicznych systemów śmiertelności broni – Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS). Te nowoczesne technologie, umożliwiające maszynom decydowanie o życiu i śmierci bez znaczącej kontroli człowieka, budzą poważne wątpliwości etyczne, prawne i z zakresu bezpieczeństwa w debacie międzynarodowej.

Brak jasności co do wymaganego zakresu kontroli ludzkiej nad decyzjami podejmowanymi przez LAWS i mogącymi prowadzić do śmierci oraz niejasny reżim odpowiedzialności za działania tych systemów, wymagają pilnej interwencji politycznej i prawnej.

Konieczność zajęcia stanowiska przez Polskę

Apelujemy o zwiększenie zaangażowania Polski w prace nad uregulowaniem LAWS i wprowadzeniem zakazu ich rozwoju, transferu i użycia. W 2024 r. Sekretarz Generalny ONZ przygotuje raport na temat wyzwań związanych z autonomicznymi systemami broni – Autonomous Weapons Systems (AWS) z perspektywy humanitarnej, prawnej, bezpieczeństwa, technologicznej i etycznej oraz na temat roli człowieka w użyciu siły. Raport będzie opierał się na opiniach szerokiego grona zainteresowanych stron, w tym państw, organizacji międzynarodowych i regionalnych, Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i społeczeństwa obywatelskiego. Aby raport ten miał znaczący wpływ na postęp w międzynarodowych dyskusjach na temat AWS i LAWS, konieczne jest również proaktywne stanowisko Polski. Uważamy, że wniosek wzywający do rozpoczęcia negocjacji w sprawie

traktatu, który zapewni znaczącą kontrolę człowieka nad użyciem siły, zapobiegnie cyfrowej dehumanizacji i odrzuci autonomizację zabijania, jest konieczny.

Z analizy aktualnych modeli teoretycznych wynika, że obecne ramy prawne nie zawierają jednoznacznej definicji technicznej i legalnej AWS oraz LAWS. Brak jasności co do wymaganego prawem zakresu kontroli ludzkiej oraz reżimu odpowiedzialności za działania LAWS, podkreśla potrzebę głębszego zrozumienia i regulacji tych technologii.

Wyzwania dla demokratycznych wartości chronionych prawem

Debata publiczna, szczególnie ta inicjowana przez koalicję Stop Killer Robots (SKR), której Instytut Spraw Obywatelskich jest członkiem, skupia się na zagadnieniach etycznych i prawnych. Stanowisko SKR, uznające LAWS za zagrożenie większe niż broń jądrowa, wskazuje na pilną potrzebę regulacji tych technologii na gruncie prawa międzynarodowego.

Z raportów i analiz przedstawionych przez koalicję SKR, wynika, że prawo dotyczące zasad i ograniczenia sposób używania AWS oraz LAWS powinno być na tyle ogólne, aby miało zastosowanie do szerokiej kategorii broni. Należy podkreślić, że systemy te są oparte na AI, która charakteryzuje się brakiem przewidywalności, a zatem również pewną zawodnością. Z tego powodu, należy uznać, że ich używanie niesie ze sobą większe ryzyko niż w przypadku konwencjonalnych systemów uzbrojenia.

Prawo międzynarodowe regulujące AWS i LAWS powinno być na tyle elastyczne, by uwzględniać obecnie nieprzewidziane zmiany technologiczne. Jednocześnie warto przeanalizować trendy w autonomizacji systemów, aby zidentyfikować obszary, w których mogą pojawić się wątpliwości prawne i etyczne.

W kontekście AWS istnieje ogólna zgoda między państwami, że ich użycie powinno być zgodne z normami prawnymi i etycznymi. Stwierdzenie to nie wyczerpuje jednak całej problematyki, gdyż liczne pytania, związane z brakiem jasnej interpretacji prawa, obejmują takie kwestie jak to, że:

1. Użytkownik systemów broni, a w szczególności dowódca wojskowy, musi posiadać wszechstronną wiedzę i kompetencje umożliwiające mu ocenę prawną i etyczną działań systemu, przewidzenie ich skutków oraz zrozumienie kontekstu ich użycia. Kluczowe jest, aby był on w stanie dokonać świadomej oceny zgodności działania systemu z prawem i etyką, mając jednocześnie zdolność do przewidywania i wyjaśniania skutków użycia systemu w różnych środowiskach i kontekstach operacyjnych. Obejmuje to również zrozumienie ograniczeń czasowych i geograficznych działania systemu oraz typów celów, które ma zwalczać. Powyższe kwestie są kluczowe dla możliwości przypisania odpowiedzialności za decyzje podejmowane przez system.
2. W celu uniknięcia „bias”, czyli różnego rodzaju zniekształceń percepcji, niezbędne jest dokładne przeanalizowanie danych używanych do testowania systemów, z uwzględnieniem norm społecznych, technologicznych, etycznych, kulturowych i

prawnych. Ważne jest, aby przy rozwoju AI uwzględniać różnorodność kulturową, w tym rasę i wzorce zachowań, aby systemy nie były stronnicze i mogły skutecznie funkcjonować w zróżnicowanym środowisku międzynarodowym. Kluczowe jest, aby systemy były testowane i dostosowywane do różnych realiów geograficznych i kulturowych, zapewniając ich skuteczność i bezpieczeństwo użycia bez naruszania praw człowieka i standardów etycznych.

Ustalenie stanowiska na powyższe tematy ma na celu zapewnienie, że AWS będą używane w sposób przewidywalny, zrozumiały i odpowiedzialny, **z zachowaniem kluczowej roli człowieka w podejmowaniu decyzji o użyciu siły. Znacząca ludzka kontrola jest normą powszechnie przyjętą w aktach prawa miękkiego (soft law) dotyczących cywilnej sztucznej inteligencji, takich jak dokumenty OECD, UNESCO oraz EU AI Act. W związku z tym nie ma uzasadnienia dla odrzucenia tej zasady w kontekście wojskowych zastosowań AI.**

Powołanie interdyscyplinarnego zespołu doradczego

Proponujemy stworzenie w Polsce interdyscyplinarnego zespołu eksperckiego, składającego się z prawników, etyków i ekspertów ds. wojskowości, będących zarówno przedstawicielami organów państwowych jak i organizacji pozarządowych, który zajmie się analizą i opracowaniem rekomendacji dotyczących regulacji AWS i LAWS. Taki zespół pozwoli na zintegrowane i interdyscyplinarne podejście do problematyki, łącząc wiedzę specjalistyczną z praktyką.

Powołanie takiego zespołu jest o tyle ważne, że AWS, tak samo jako sztuczna inteligencja, wciąż działają na zasadzie „czarnej skrzynki”, gdzie decyzje o ataku podejmowane są przez algorytmy, a nie ludzi. Takie działania zagrażają podstawowym wartościom humanitarnym, jakimi są godność ludzka i ochrona uczestników działań zbrojnych, a także prowadzą do dehumanizacji konfliktów. Ponadto, nie można ignorować faktu, że technologia AI rozwija się niezależnie od zgody państw, stając się dostępną również dla podmiotów niepaństwowych. Niezależny rozwój i dostępność AWS i LAWS dla podmiotów niepaństwowych, w tym grup terrorystycznych, mogą znacznie zmienić oblicze konfliktów zbrojnych i terroryzmu, zagrażając podstawowym wartościom humanitarnym.

Mając na uwadze powyższe, apelujemy do Rządu Rzeczypospolitej Polskiej oraz odpowiednich organów o podjęcie działań mających na celu:

1. Utworzenie interdyscyplinarnego zespołu ekspertów wraz z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego.
2. Aktywne uczestnictwo Polski w międzynarodowych gremiach na temat regulacji AWS i LAWS, z naciskiem na potrzebę zachowania znaczącej ludzkiej kontroli.
3. Poparcie przez Polskę zakończenia negocjacji i przyjęcia traktatu międzynarodowego do 2026 roku, który zabezpieczy ludzkość przed zagrożeniami wynikającymi z niekontrolowanego rozwoju i stosowania AWS i LAWS.

Działania te nie tylko umocnią pozycję Polski jako państwa zaangażowanego w dyskusje o bezpieczeństwie i etyce nowych technologii, ale również przyczynią się do budowania bardziej bezpiecznego i humanitarnego porządku międzynarodowego.

Będą także stanowiły kontynuację bogatej w powojennej Polsce praktyki aktywnego współtworzenia prawa międzynarodowego, która w ostatnich latach została zarzucona.

Z wyrazami szacunku

Rafał Górski
Prezes Instytutu Spraw Obywatelskich